

جمهوری اسلامی ایران

سازمان هدمندسازی یارانه‌ها

تحلیل منابع یارانه دستگاه‌های حمایتی کشور، ارتقاء نظارت و اثربخشی

دکتر جمشید امینی مدیر کل یارانه‌های نقدی و غیرنقدی
دکتر نسرین کاظمی مشاور پژوهشی دفتر یارانه‌های نقدی و غیرنقدی

بهمن ماه ۱۴۰۰

تحلیل منابع یارانه دستگاههای حمایتی کشور، ارتقاء نظارت و اثربخشی

انواع یارانه در حمایت از اقشار کم‌برخوردار جامعه و ابزاری برای اجرای سیاست‌های بازتوزیع بوده و هدف اصلی آن، کاهش فشارهای اقتصادی-اجتماعی بر قشر ضعیف جامعه و در راستای ایجاد رفاه و کاهش فاصله طبقاتی تعریف شده است. با توجه به مفاد مختلف قانونی که بستر اعطای یارانه را تأمین نموده‌اند، سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها به منظور بهینه‌سازی اهداف یارانه‌ها و اثربخشی آن بر اساس قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بیش از یک دهه فعالیت نموده است تا از انحراف و کاهش ضریب تاثیر آن جلوگیری نماید. با این وجود، علیرغم افزایش کمی انواع یارانه‌ها، شواهد امر حاکی از سرعت اجرایی نامناسب و کارایی پایین اقدامات مرتبط در دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده می‌باشد؛ این مسئله به حدی گسترده است که به زعم برخی از منتقدان، نه تنها یارانه‌های اعطایی تاثیر مناسبی بر رفاه اقشار آسیب‌پذیر و کاهش فشارهای اقتصادی سال‌های اخیر در پی افزایش تورم، بیکاری و بی‌ثباتی اقتصادی نداشته، بلکه با تحمیل هزینه‌هایی سبب ایجاد ناپایداری در نهادهای مالی کشور نیز شده است.^۱ این وضعیت حاکی از آن است که نیل به هدف پرداخت یارانه‌ها و افزایش کارایی آن، نیازمند اقدامات درخوری همچون تخصیص مناسب منابع، نظارت دقیق بر تخصیص‌ها، بازنگری در قوانین مرتبط، در صورت نیاز تدوین قوانین لازم‌الاجرا موثر و یا حذف برخی از قوانین یا اصولی است که عملکرد فعلی را کند نموده و یا اثربخشی آن را کاهش داده است. این مسئله با توجه به اختیارات نظارتی محدود سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها و تشکیلات نامناسب این سازمان در نظارت بر عملکرد یارانه‌های تخصیص یافته به‌ویژه در مواردی که یارانه توسط نهادهای واسطی به جامعه هدف خصوصاً در بخش حمایتی پرداخت می‌گردد، اهمیت بیشتری می‌یابد.

خلاصه مدیریتی:

۱. وضع موجود منابع یارانه‌ای دستگاههای حمایتی

در بین مصارف تبصره (۱۴) قانون بودجه کل کشور، ردیف‌هایی از منابع پرداختی به دستگاههای حمایتی به‌ویژه کمیته امداد امام خمینی^(ره) و سازمان بهزیستی کشور اختصاص یافته و برخی نیز تحت عناوین دیگری در حمایت از اقشار محروم تعیین شده است (جدول شماره ۱). با توجه به گزارش واصله از کمیته امداد امام خمینی^(ره) بدیهی است یارانه قابل توجهی با مصارف متعدد از طریق این دستگاه حمایتی به مددجویان تحت پوشش خود اختصاص می‌یابد (جدول شماره ۲). در هر حال، در حمایت از اقشار کم‌برخوردار جامعه، سازمان‌ها و دستگاههای حمایتی مختلفی در کشور شکل گرفته و هر یک در حیطه وظایف و مسئولیت‌های تعریف شده در حوزه خدمات و کمک‌رسانی به این قشر از جامعه فعالیت می‌کنند. در میان آن‌ها، کمیته امداد امام خمینی^(ره) و سازمان بهزیستی کشور از حیث تاثیرگذاری، حیطه و گستره فعالیت و گستردگی جامعه هدف در کشور برجسته‌تر بوده و بخش عظیمی از پرداختی‌های تبصره (۱۴) قانون بودجه کل کشور به آن‌ها اختصاص یافته است. کمیته امداد امام خمینی^(ره)، با توجه به حجم پرداخت از تبصره (۱۴)، خدمت مستقلی تحت عنوان «مددجوی

^۱ رجوع شود به گزارش پژوهشی تخمین ابعاد کمی یارانه‌های آشکار و پنهان در نظام یارانه‌ای ایران، سازمان برنامه و بودجه کشور

تبصره (۱۴) را در ساختار نظام پرداختی خود ایجاد کرده است. منظور از خدمات گیرندگان ذیل عنوان "مددجوی تبصره (۱۴)"، آن فرد یا خانوار نیازمندی است که از محل اعتبارات تبصره (۱۴) قانون بودجه کل کشور، مبلغی را به صورت ماهانه به عنوان کمک معیشت به منظور رفع فقر مطلق (موضوع بندهای مختلف از جمله بند ۱۱ جدول مصارف تبصره موصوف) دریافت می کند و از برخی خدمات آن مطابق با ضوابط موجود بهره مند می گردد. با توجه به سهم این دستگاه حمایتی از یارانه ها، بررسی و نظارت بر این بخش از بودجه یارانه ای امری ضروری است که مطابق با شواهد موجود تاکنون بررسی دقیق و نظارت اثربخش و قابل گزارشی روی آن صورت نگرفته است.

مطابق با آمار منتشر شده از سوی کمیته امداد امام خمینی^(۹) در سال ۱۳۹۸ در کل کشور ۶۰۷۷۲۱ خانوار و بر مبنای نفرات ۱۶۵۵۰۹۹ نفر، خانوار و فرد "مددجوی تبصره (۱۴)"، تحت پوشش این دستگاه حمایتی بوده اند و به تفکیک استان مددجویان تبصره (۱۴) در (جدول شماره ۳) گزارش شده است. از تعداد خانوار گزارش شده، ۲۶۸۵۳۴ خانوار در منطقه محروم ساکن بوده، ۱۲۰۰۸۳ خانوار (۴۵٪) در منطقه محروم ضریب ۶، ۸۰۳۲۷ خانوار (۳۰٪) در منطقه محروم ضریب ۷، ۵۳۵۳۸ خانوار (۲۰٪) در منطقه محروم ضریب ۸ و ۱۴۵۸۶ خانوار (۵٪) در منطقه محروم ضریب ۹ ساکن هستند.

جدول شماره (۱): یارانه حمایتی از اقشار محروم در تبصره (۱۴) - (رقم به میلیارد تومان)^۲

۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۵۰۰
یارانه خرید گاز مایع برای خانوارهای ساکن در مناطق فاقد لوله کشی گاز طبیعی										
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۳۱۰۰۰
اجرای طرح معیشتی خانوارها										
-	-	-	-	-	-	۴۰۰۰	۷۰۰۰	۸۴۰۰	۱۵۵۵۰	۱۶۴۶۸
کاهش فقر مطلق خانوارهای هدف شامل کمیته امداد و بهزیستی، حمایت از معلولین، یارانه سود تسهیلات مسکن دو معلول به بالای بهزیستی، اجرای تبصره ذیل ماده ۳۸ قانون جامع خدمات رسانی ایثارگران، کمک به مابه التفاوت سود تسهیلات رزمندگان موضوع برنامه ششم توسعه										
-	-	-	-	-	-	۳	-	-	۵۵۲۵	۶۰۰۰
اجرای سایر اهداف مندرج در ماده ۳۹ قانون برنامه ششم توسعه، اجرای مواد ۸ تا ۱۱ قانون هدفمندی یارانه ها، حق بیمه سهم دولت اقشار خاص (از جمله رانندگان حمل و نقل درون شهری و برون شهری، قالیبافان، زنبورداران و شاغلان صنایع دستی شناسه دار و زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست)، راهنمایان گردشگری و صیادان شمال و جنوب و باربران و خادمین مساجد										
-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۰۲۰۰	-
تولید و اشتغال (بند الف تبصره ۱۸) حداقل ۹۰٪ اعتبار این ردیف و باقی مانده برای حمل و نقل ریلی، مسکن و نهاده های کشاورزی و صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر										
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۱۵۰۰
کمیته امداد امام خمینی- پرداخت مستمری و پشت نویتی ها- سایر خدمات حمایتی مددجویان										
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۷۵۰۰
سازمان بهزیستی کشور- پرداخت مستمری و پشت نویتی ها- سایر خدمات حمایتی مددجویان										
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۵۰۰
تامین کسری خوراک زندانیان										
-	-	-	-	۱۳۰۰	-	-	-	-	-	-
سود تسهیلات مسکن حمایتی زوج های جوان، اقشار آسیب پذیر، روستاییان و عشایر، ساماندهی بافت های فرسوده، حاشیه شهرها و مسکن مهر										
-	-	-	-	-	۱۴۰	-	-	-	-	-
یارانه سود تسهیلات حمایت از برنامه های اشتغال اقتصاد مقاومتی خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد										
-	-	-	-	-	۱۴۰	-	-	-	-	-
یارانه سود تسهیلات حمایت از برنامه های اشتغال اقتصاد مقاومتی خانوارهای تحت پوشش بهزیستی										

^۲ لازم به اشاره است که ارقام مندرج در جدول یارانه تحقق یافته نمی باشند و صرفاً بر مبنای یارانه تعیین شده در قانون بودجه کل کشور گزارش شده است. متأسفانه به دلیل عدم گزارش در بودجه تفریق به صورت مجزا چندان قابل پیگیری به صورت بندهای ذکر شده نمی باشند.

۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۴۵۰۰
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۰۷۰
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۴۷۷
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۹۳۰۵
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۵۰۰
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	۴۰۰

منبع: سازمان برنامه و بودجه (۱۴۰۰-۱۳۹۰)

جدول شماره (۲): یارانه حمایتی از اقشار محروم در تبصره (۱۴) - (میلیون ریال)

برنامه	یارانه مصوب	یارانه تخصیص یافته
برنامه توسعه خدمات بیمه‌ای	۴۲۴۰۰۰۰	۲۳۷۴۰۰۰
تدوین ضوابط بیمه‌ای	۱۲۳۰۰۰۰	۸۲۰۰۰۰
حق بیمه پایه اجتماعی زنان سرپرست خانوار شهری مورد حمایت	۱۹۳۷۵۰۰	۸۸۸۰۰۰
حق بیمه مددجویان روستایی و عشایر	۲۶۰۰۰۰	۲۶۰۰۰۰
حق بیمه پایه اجتماعی مددجویان طرح اشتغال	۸۱۲۵۰۰	۴۰۶۰۰۰
برنامه حمایت از خانواده زندانیان نیازمند	۶۰۰۰۰۰۰	۳۴۳۰۰۰۰
مستمری خانوارهای مورد حمایت	۳۲۵۰۰۰۰	۱۶۷۰۰۰۰
کمک هزینه ودیعه و اجاره بها مسکن مددجویان	۷۰۰۰۰۰	۴۸۲۹۵۸
کمک هزینه تامین لوازم ضروری زندگی مددجویان	۷۰۰۰۰۰	۳۱۵۴۰۴
کمک هزینه فرانشیز و خدمات ویژه درمان مددجویان	۵۰۰۰۰۰	۳۵۹۲۳۵
کمک موردی به مددجویان مورد حمایت	۷۰۰۰۰۰	۴۸۴۰۴۴
مددجویان بهره‌مند از خدمات مشاوره‌ای	۱۵۰۰۰۰	۱۱۸۳۵۹
برنامه توسعه خدمات حمایتی	۱۴۳۷۶۰۰۰۰	۸۹۲۴۰۰۰۰
دانشجویان مورد حمایت دریافت کننده شهریه دانشجویی	۵۳۰۰۰۰	۲۹۴۰۰۰
کمک هزینه دانشجویان مراکز دولتی و دانش آموزان تحت پوشش	۱۵۰۰۰۰۰	۱۰۲۵۰۰۰
کمک هزینه ودیعه و اجاره بها مسکن مددجویان	۱۳۶۱۵۱۰	۸۰۶۹۰۶
مستمری خانوارهای تحت پوشش	۷۱۱۵۸۴۹۰	۴۳۱۳۲۰۷۳
کمک هزینه خرید مسکن مددجویان	۷۰۰۰۰۰	۴۱۰۰۰۰
تدوین ضوابط خدمات حمایتی	۱۳۱۶۷۵۰۰	۸۷۷۸۰۰۰
کمک هزینه ساخت مسکن مددجویان	۳۰۶۵۰۰۰۰	۲۰۵۸۰۰۰۰
فرصت شغلی ایجاد شده برای مددجویان تحت پوشش	۱۷۵۰۰۰۰	۱۰۱۴۰۰۰
کمک موردی به نیازمندان	۱۰۰۰۰۰۰	۴۰۵۹۸۸
کمک هزینه تامین لوازم ضروری زندگی مددجویان	۳۵۵۰۰۰۰	۳۰۴۹۰۰۰
مددجویان بهره‌مند از خدمات مشاوره	۳۰۰۰۰	۶۱۰۰
مددجویان تحت پوشش آموزش های مهارت کسب و کار	۱۳۰۰۰۰۰	۳۹۰۰۰۰
کمک هزینه فرانشیز و خدمات ویژه درمان نیازمندان	۴۰۸۱۰۰۰	۱۳۲۳۴۰۰

برنامه	یارانه مصوب	یارانه تخصیص یافته
مددجویان تحت پوشش خدمات بهداشتی	۸۸۰۰۰۰	۳۵۲۰۰۰
کمک هزینه تغذیه کودکان دچار سوء تغذیه	۸۰۰۰۰۰	۳۵۰۰۰۰
کمک هزینه تعمیر مسکن مددجویان تحت پوشش	۱۲۰۱۵۰۰	۷۱۰۵۲۰
کمک هزینه نگهداری دانش آموزان در خوابگاه‌ها و کانون‌های فرهنگی	۱۵۰۰۰۰	۳۰۷۱۳
مددجویان مورد حمایت برنامه‌های آموزش مهارت زندگی	۶۸۰۰۰۰	۲۶۸۰۰۰
سالمندان تحت پوشش خدمات ویژه	۵۰۰۰۰	۱۲۳۰۰
کمک هزینه تامین جهیزیه مددجویان	۲۸۰۰۰۰۰	۲۸۰۰۰۰۰
کمک هزینه تغذیه مادران باردار و شیرده	۲۰۰۰۰	۳۰۰۰۰
کمک هزینه مددجویان مورد حمایت آسیب‌دیده از حوادث طبیعی	۱۰۰۰۰۰	۹۰۰۰۰
داشندجویان و دانش آموزان مورد حمایت خدمات فرهنگی	۱۵۰۰۰۰۰	۳۵۰۰۰۰
نیازمندان بهره‌مند از خدمات کارایی	۱۱۵۰۰۰۰	۴۵۸۰۰۰
کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی	۲۵۰۰۰۰۰	۱۴۵۸۰۰۰
حمایت از زنان سرپرست خانوار	۲۵۰۰۰۰۰	۱۴۵۸۰۰۰
جمع	۱۵۴۰۰۰۰۰	۹۵۰۴۴۰۰۰
فقر مطلق (ردیف ۱۱ تبصره ۱۴)	۸۰۷۵۰۰۰۰	۵۱۲۶۹۰۰۰
پرداخت مستمری خانوارهای مورد حمایت	۸۰۷۵۰۰۰۰	۵۱۲۶۹۰۰۰

منبع: گزارش عملکرد هشت ماهه اعتبارات یارانه‌ای کمیته امداد امام خمینی^(د) و سازمان بهزیستی

جدول شماره (۳): مددجویان تبصره (۱۴) کمیته امداد امام خمینی^(د)

استان	خانوار	نفر
آذربایجان شرقی	۱۷۵۷۶	۴۶۴۳۸
آذربایجان غربی	۳۰۰۲۷	۸۰۹۶۸
اردبیل	۱۴۲۵۱	۳۹۴۵۵
اصفهان	۲۷۱۱۷	۷۳۵۸۹
البرز	۷۷۴۱	۱۵۸۶۵
ایلام	۹۵۸۳	۳۲۳۹۷
بوشهر	۱۳۳۵۱	۲۹۱۹۹
تهران	۱۹۲۴۰	۳۹۷۰۸
چهارمحال و بختیاری	۱۴۸۹۷	۴۵۴۴۵
خراسان جنوبی	۱۱۹۳۶	۴۳۴۱۳
خراسان رضوی	۴۱۱۹۹	۹۷۱۳۶
خراسان شمالی	۱۵۴۰۹	۳۷۲۹۸
خوزستان	۳۲۳۴۸	۱۰۷۵۶۷
زنجان	۶۳۴۰	۱۷۴۴۴
سمنان	۴۵۳۸	۱۲۷۵۴

استان	خانوار	نفر
سیستان و بلوچستان	۶۱۳۲۶	۱۸۳۵۴۷
فارس	۳۶۴۴۳	۹۵۹۵۷
قزوین	۹۲۱۲	۲۴۱۲۱
قم	۵۷۴۱	۱۳۱۳۵
کردستان	۱۸۴۶۱	۵۲۴۸۳
کرمان	۳۵۲۴۷	۱۰۷۴۷۸
کرمانشاه	۲۲۴۶۵	۵۷۷۷۴
کهگیلویه و بویراحمد	۱۴۲۳۴	۴۳۲۱۴
گلستان	۲۳۴۷۹	۵۲۷۷۸
گیلان	۲۴۳۴۷	۵۷۳۱۷
لرستان	۲۵۷۲۹	۷۴۱۲۳
مازندران	۱۵۳۲۸	۳۱۳۹۱
مرکزی	۹۶۵۴	۲۴۵۵۷
هرمزگان	۲۴۷۲۲	۷۷۱۷۳
همدان	۱۱۳۹۵	۲۸۹۸۷
یزد	۴۳۸۵	۱۲۳۸۸
جمع	۶۰۷۷۲۱	۱۶۵۵۰۹۹

منبع: سالنامه آماری ۱۳۹۸ کمیته امداد امام خمینی (ره)

۲. ارتقای نظارت و اثربخشی

۱. چالش های نظارت و اثربخشی منابع حمایتی:

- گزارش عملکرد کمیته امداد امام خمینی (ره)، نشان دهنده دو مسئله مهم زیر می باشد؛
 - گزارش کلی و نامفهوم ارسالی از سوی این دستگاه حمایتی نیازمند بازنگری است؛ زیرا درج ارقام بدون ارائه اطلاعات دقیق، بهینه سازی یارانه و افزایش اثربخشی آن را با مشکل مواجه می سازد.
 - عدم تحقق یارانه های مصوب نیازمند بررسی علل دقیق آن است که به احتمال زیاد به دلیل کسری در تأمین بودجه بوده و در غیر این صورت تمام علل باید بررسی شود.
- این دو مسئله حاکی از آن است که باید یارانه تحقق یافته و تحقق نیافته بررسی شده و برای هر دو مورد راهکارهای مناسبی طرح گردد. در جستار حاضر برمبنای مطالعات اولیه، در راستای مسائل فوق الذکر و یارانه تحقق یافته و تحقق نیافته پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

(۱) نظارت:

نظارت همواره پیشنهادی مهم و کارساز برای حل بسیاری از مسائل به ویژه در مواردی که با کمبود بودجه روبرو هستیم؛ بوده است. توصیه به ایجاد یک سیستم نظارتی به معنای بی اعتمادی به سازمان های همکار نمی باشد؛ بلکه به معنای

اطمینان از سلامت اداری است که در نهایت در کنار دستیابی به این هدف، تخصیص را بهبود می‌بخشد. بنابراین، پیش‌بینی سازوکار نظارتی بر یارانه دستگاه‌های حمایتی هم بر علل عدم تحقق بودجه و روشن‌سازی این مسئله برای دستگاه‌های همکار یاری خواهند رساند و هم در صورت موجه بودن علل این عدم تحقق، موجب بهینه‌سازی یارانه پرداختی خواهد شد. ضروری است، پیش‌بینی شیوه و عملکرد نظارت به شیوه‌ای انجام گیرد که نه تنها از وقوع تخلف پیشگیری نماید، بلکه حداکثر اثربخشی را موجب گردد. بدین منظور تعیین دفتر یا مسئول رسیدگی به این بخش از مصارف تبصره (۱۴) قانون بودجه کل کشور و عملکرد یارانه‌های دستگاه‌های حمایتی اهمیت پیدا می‌کند. با توجه به اینکه، در ماده (۱۵) قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به برنامه‌ریزی و نظارت تاکید شده است؛ لازم است، سازمان هدفمندی به منظور اجرای موثر تکلیف قانونی مصرح در ماده مذکور اقدام نموده و بر نحوه هزینه کرد دستگاه‌های حمایتی و ارزیابی میزان اثربخشی و همسویی با اهداف تعیین شده نه تنها نظارت داشته، بلکه با توجه به عدم تحقق یارانه به دلایل مختلف برنامه‌ریزی لازم را در این خصوص انجام دهد. دستگاه‌های حمایتی برخوردار باید گزارش دقیق از عملکرد و هزینه کرد یارانه تخصیص یافته خود را به سازمان تسلیم نمایند.

۲) تعیین چارچوب نظارتی؛

یکی از ویژگی‌های ضعف نظارت در ساختارهای اداری کشورهای جهان سوم، نبود معیارها و ضوابط اداری مشخص است. این عامل نوعی ناکارآمدی مستمر را در نهادهای اداری موجب شده، به‌طوری که براساس مشکلات نظام نظارتی کشور، می‌توان اصلی‌ترین مشکلات در یارانه دستگاه‌های حمایتی را عدم تعریف جامع و دقیق نظارت بر این بخش از یارانه‌ها دانست. عدم درک مشترک از مفهوم نظارت بین سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها و دستگاه‌های حمایتی برخوردار از یارانه از مفهوم و سازوکار نظارتی و در نتیجه عدم تعامل بین آن‌ها، سبب ارائه گزارش ناکافی و ناقص از عملکرد از سازمان‌های حمایتی شده که نمونه‌ای از آن در گزارش منتج از جدول شماره (۲) آمده است. گزارشی که کارایی چندانی برای برنامه‌ریزی و اثربخشی یارانه حمایتی نخواهد داشت. در نتیجه، نظارت صرفاً بر تأمین یارانه مدنظر نبوده، بلکه باید تأمین‌کننده نظارتی صحیح، جامع و کارآمد قبل، حین و پس از تخصیص یارانه باشد تا نه تنها به روشن شدن دلایل عدم تحقق یارانه حمایتی کمک نماید، بلکه توان برنامه‌ریزی برای هزینه کرد و ارتقای اثربخشی آن را داشته باشد. از این‌رو، سرعت‌بخشی به نظارت و اجتناب از فرایندهای کندکننده نظارتی و ناهماهنگی‌های احتمالی اهمیت زیادی می‌یابد.

به صورت خلاصه؛

۱) تعریف دقیق وظایف قانونی لازم‌الاجرا برای سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها به منظور

ارتقای اثربخشی نظارت؛ کارکرد مناسب نظارت در گرو تعیین اختیارات کافی است.

۲) **رصد بودجه تخصیص یافته،** نحوه هزینه کرد و مصرف آن و تطبیق با قانون ضروری است.

۳) **نوع و استاندارد نظارت؛**^۳ براساس انواع نظارت دستگاه‌های نظارتی کشور، نظارت به چندین

شیوه از جمله؛ نظارت مستمر مالی پس از هزینه کرد، نظارت تطبیقی بر مصوبات، نظارت مالی در

^۳ رجوع شود به شماره اول فصلنامه نظارت مالی

حین هزینه، نظارت حسابرسی، نظارت بر رعایت قوانین انجام می‌گیرد. فقدان استانداردهای دقیق، امر نظارت را با مشکل مواجه ساخته و تعیین معیار و ضابطه، تطبیق و ارزیابی عملکرد با معیار و ضابطه‌ها، تشخیص صحت یا انحراف، اعلام نتیجه و پیگیری تا انجام اصلاحات به عنوان فرایند انجام نظارت از مهم‌ترین فعالیت‌هایی است که باید به طور کامل مورد توجه قرار گیرد. مورد دیگر، به موقع بودن نظارت و انجام نظارت مبتنی بر هدف، برنامه و ضرورت نظارت مستمر بر فرایند مالی یارانه‌های تخصیص یافته به دستگاه‌های حمایتی می‌باشد. انجام نظارت‌های بعد از اجرا و ارزیابی نتایج فعالیت‌های گذشته با فرض تشخیص انحراف از برنامه یا خطا در اجرا نمی‌تواند تاثیر مطلوبی در اصلاح امور داشته و از اتلاف منابع و حقوق عمومی جلوگیری کرده و نهایتاً باعث جبران تضعیف منابع گردد. یکی از مهمترین اهداف نظارت سیاسی یا اجتماعی، جلوگیری از فساد در امور است. آنچه اهمیت نظارت را افزایش می‌دهد؛ پیچیدگی نظام‌های مالی، محدودیت منابع و فرصت‌ها و ضرورت تخصیص عادلانه منابع و فرصت‌ها است. عدم حمایت از نظارت بر عملیات مالی، ناکامی و ناکارآمدی یارانه حمایتی را در پاسخگویی به حل نیازمندی‌های مرتبط به دنبال خواهد داشت.

۴) **تعیین جایگاه نظارت؛** گزارش واصله از سوی دستگاه حمایتی و سایر گزارش‌های مرتبط با عملکرد یارانه نشان‌دهنده مشخص نبودن جایگاه نظارت مالی به صورت دقیق است؛ در غیر این صورت باید اسناد دقیق‌تر و جامع‌تری از هزینه کرد و مصارف یارانه حمایتی موجود باشد.

۲. گزارش عملکرد و مستندسازی گزارش‌های دریافتی

ارائه گزارش عملکرد در دستیابی به اهداف، یکی از مهم‌ترین پیش‌برنده‌های هر برنامه‌ای است که به آشکارسازی وضعیت عملکرد، نواقص، ضعف‌ها و چالش‌ها یاری می‌رساند. مطابق با بررسی‌ها، گزارشی دقیقی مبنی بر عملکرد تخصیص بودجه حمایتی که روشن‌کننده زوایای این تخصیص و هزینه کرد آن باشد از طریق نهادهای حمایتی کشور به سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها ارائه نمی‌گردد. هزینه کرد یارانه‌های حمایتی باید روشن شده تا در پایان هر دوره بتوان عملکرد آن را به صورت دقیق برآورد نمود. مستندسازی عملکرد به صورت دقیق راهی به سوی هموارسازی چالش‌ها و ضعف‌ها خواهد بود. در این خصوص می‌توان از فرم‌های دقیق‌تری استفاده نمود. برای نمونه گزارش موجود در جدول شماره (۲) فقط یارانه مصوب و تحقق‌یافته در هر بند را بدون دریافت هرگونه اطلاعات دیگر که برای ارائه برنامه‌ریزی دقیق‌تر ضروری است، نشان می‌دهد. با توجه به تلاش سازمان در طراحی و استقرار پایگاه اطلاعات اقتصادی خانوار برای کاهش انحراف یارانه به افراد غیرنیازمند که به دلایل مختلف از طریق آزمون وسع رایج در کشور قابل شناسایی نمی‌باشند، ضروری است اطلاعات مددجویان برخوردار از تبصره (۱۴) قانون بودجه کل کشور که به دستگاه‌های حمایتی تخصیص می‌یابد، برای اطمینان با پایگاه موجود تطبیق و در صورت عدم صلاحیت حذف گردند. به بیان ساده، بررسی دقیق‌تر مددجویان تحت پوشش یارانه تبصره (۱۴) و مستندسازی اطلاعات و گزارش‌های دریافتی، ارائه تحلیل‌های مرتبط برای کاهش ضعف‌ها و چالش‌ها به صورت سالانه به تخصیص بهینه‌تر کمک می‌کند.

۳. تدقیق مصارف یارانه حمایتی

با توجه به عدم تحقق صد درصدی یارانه مصوب، در درجه اول بررسی علل این امر ضروری است و در صورت عدم تأمین حذف برخی از مصارف درج شده مشمول یارانه حمایتی تبصره (۱۴) قانون بودجه کل کشور، غیرقابل اجتناب است. در صورت عدم امکان حذف برای کاستن از تعهدات سازمان، کاهش یارانه در برخی بندهای غیرضروری تر و جایگزینی با منابع دستگاه حمایتی پیشنهاد می گردد.

۴. تطابق مصارف با میزان خطا و انحراف احتمالی

نکته مهم از بررسی منابع درآمدی، فاصله بین میزان پیش بینی شده و تحقق یافته است؛ مقدار تحقق یافته نشان می دهد که همواره منابع کمتر از میزان پیش بینی شده است. اهمیت این نکته از آن روست که باید بخش مصارف را با پیش بینی حداقل کسری ۲۰٪ تعیین نموده و کسری بودجه را در مصارفی که با اهداف اصلی یارانه حمایتی یعنی تحقق شاخص های عدالت و کاهش فقر همسویی کمتری دارند، سرشکن شود. بدین ترتیب، انحراف از اهداف متصور تاحدودی کاهش می یابد.

۵. کاهش اتلاف در فرایند توزیع یارانه؛

مطالعات انجام شده در این زمینه، حاکی از ناکارآمدی و نظارت اندک بر نحوه توزیع یارانه ها در کشور است؛ زیرا تمام ارقام تخصیص یافته در اختیار گروه های هدف قرار نگرفته و بخشی از آن در فرایند توزیع اتلاف شده و بخشی نیز با ضریب اصابت نامناسب در اختیار گروه های غیرهدف تعیین شده توسط سیاست گذار قرار گرفته و در نتیجه، عدم هماهنگی انتفاع گروه های هدف با یارانه حمایتی پرداختی دولت را منجر شده است. به منظور کاهش اتلاف که بخشی در فرایند توزیع صورت می گیرد، اتصال اطلاعات "مددجویان تبصره (۱۴)" دستگاه های حمایتی به پایگاه اطلاعات اقتصادی خانوار مستقر در سازمان هدفمندسازی یارانه و در صورت امکان، حذف واسطه پرداختی، راهکاری مناسب تر می باشد. بدین ترتیب، با معرفی مددجویان از سوی دستگاه حمایتی، مستقیماً از سوی سازمان هدفمندسازی یارانه ها پرداخت صورت می گیرد تا هم ضریب اصابت مناسب در اختیار گروه های هدف سیاست گذار قرار گرفته و گروه های منتفع غیر هدف حذف شده و نیز از اتلاف در فرایند توزیع ممانعت گردد.